

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE - FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD IPS
Oponentský posudek na bakalářskou práci

Autorka práce: Klára Dvořáková

Název práce: „Svoboda u Emmanuela Lévinase“, 47 stran.

Tématem práce je uchopení pojmu „svobody“ ve filosofii Emmanuela Lévinase, důraz je kladen na originalitu Lévinasova pojetí svobody v pluralitním státě, které vyplývá z absence odlišení mezi svobodou politickou a metafyzickou. Přestože je Lévinas považován za „metafyzického“ filosofa, autorka ukazuje, že se jeho pojetí svobody, jenž se konstituuje ve vztahu k druhému, vztahuje i na oblast politickou, a přináší možné odpovědi na otázky, které v této souvislosti vyvstávají v dnešní liberální společnosti.

Autorka práci přehledně člení do tří částí, v úvodní kapitole čtenáře stručně seznamuje s životem francouzského filosofa a s jeho dílem. Stěžejní střední oddíl je rozdělen na tři části, autorka zde zkoumá problematiku setkání člověka s věcí, s druhým člověkem, se smrtí a setkání v tváři v tvář, jež je podmínkou udržitelné svobody. Konečně třetí část se v návaznosti na závěr předchozí kapitoly zabývá svobodou tváří v tvář, jak se uskutečňuje v politice.

Emmanuel Lévinas byl ve své filosofii ovlivněn jednak fenomenologií (kterou svým vlastním dílem i překlady uvedl do Francie, jak autorka práce připomíná), jednak Biblií a texty židovské tradice. Jeho filosofie je poznamenána odklonem od Husserlovy a Heideggerovy filosofie, jejím základním rysem je pojetí etiky jako první filosofie. Základem této filosofie je setkání s Druhým ve (francouzštině „Autre“, což značí jak „druhý“, tak též „jiný“); tvář druhého se stává základním pojmem Lévinasovy filosofie. Klára Dvořáková se věnuje vysvětlení tohoto problému na základě rozlišení mezi setkáním s věcí (kterou si mohu osvojit a touhu po ní tak ukojit) a setkáním s druhým člověkem (které se uskutečňuje v rozhovoru). Člověk se Druhému vystavuje, setkáním s ním se za něj stává zodpovědný. Na odlišném pojetí setkání člověka se smrtí druhého ukazuje autorka zásadní rozdíl mezi Lévinasovou a Heideggerovou filosofií (str.13-18). Lévinasovo pojetí Druhého má zásadní vliv na jeho pojetí svobody, jenž netkví v nezávislosti na druhém člověku, ale naopak ve vztahu ke Druhému; jedině tato svoboda, jež v sobě zahrnuje jak svobodu „politickou“ tak „metafyzickou“, je udržitelná (str. 20). Toto otvírání se druhému v knize *Autrement qu'être* radikalizuje, neboť subjekt již zde není chápán jako esence existující sama o sobě a pro sebe sama, ale jako odpověď na druhého, jako čistá pasivita a úplné otevření se druhému (str. 23.).

Svoboda v politice je spojena se vstupem Třetího, který mě nutí k rozhodnutí mezi odpovědnostmi, činí mě zodpovědným za mé činy a za to, jak nakládám se svou svobodou. Tento vztah je tedy výsostně politický, neboť „teprve v političnu se musím rozhodovat ve vztahu k lidem“ (str. 27).

Nejzajímavější část Lévinasovy „politické filosofie“ se týká pojetí politiky „bez identity“, kterou autorka nastiňuje ve třetí části své práce. Člověk hledající svou identitu se podle Lévinase obrací do sebe, snaží se vymezit vůči svému okolí a přestává se tak nastavovat druhým, lidem v konkrétních situacích, které nahrazuje příklon k hodnotám a lidem, jenž považuje za součást své identity. Lévinas toto oproštění se od identity ukazuje na příkladu židovského národa, je však platné i v dnešní pluralitní společnosti. Na jednu stranu nám liberální stát nejlépe zajistí možnost této „politiky bez identity“, na druhou stranu je prostředí takového státu díky míře svobody, kterou poskytuje, náchylné utváření rozličných uzavřených skupin s možnými sklonky k násilí. Svobodu v liberálním státě udržují jednotliví lidé, kteří se v konkrétních setkáních nabízejí druhým. Úkolem státu je nezamezovat tomuto vytváření vztahu „tváří v tvář“, který je pro svobodu určující; demokratický liberální stát přes všechny své nedostatky tento požadavek splňuje dle Lévinase nejlépe (str. 35).

Autorka si pro svou bakalářskou práci vybrala náročné téma; Lévinasovy texty kladou na čtenáře vysoké nároky, Lévinas navíc, jak sama autorka uvádí, není primárně politickým myslitelem. Klára Dvořáková se tak pustila do nesnadného úkolu a domnívám se, že

úspěšně. Přehledně a srozumitelně vyložila politické důsledky Lévinasova pojetí svobody jako setkání s tváří Druhého, i význam, jaký mají tyto Lévinasovy myšlenky pro dnešní liberální stát. Přestože je Lévinasova svoboda na první pohled svobodou čistě metafyzickou, bez důsledků pro politickou sféru, ukázala autorka přesvědčivě, že absence odlišení mezi politickou a metafyzickou svobodou nečiní ze svobody čistě metafyzický koncept, naopak pojetí svobody jako konstituující se setkáním s druhým ji vybavuje politickou dimenzí.

Autorka pracuje se všemi základními Lévinasovy texty, nejen s těmi, jež vyšly v českém překladu (*Totalita a Nekonečno, Čas a jiné, Existence a ten, kdo existuje*), do svého výkladu zapojuje i díla u nás dosud nevydaná (především stěžejní text *Autrement qu'être*). Z dalších primárních textů autorka používá díla Heideggera, Derridy a Arendtové. Její práce s prameny je dobrá, sekundární literatura je vzhledem k tomu, že se jedná o bakalářskou práci dostačující, nechybí v ní anglicky psané tituly. Práce je psaná srozumitelným a jasným jazykem. Překlepy se v práci téměř nevyskytují (podle knih, které jsem konzultovala, se Lévinas narodil v roce 1905, nikoli 1906), pouze na několika místech je nejednotné přepisování francouzských jmen (Štrasburk a nikoli Stras(s)bourg, par excellence se píše s E, nikoli A, vtextu je to na několika místech dobře, jindy nikoli – str. 10).

Na závěr bych autorce ráda položila dvě otázky:

- Vztah k Druhému je v práci vysvětlen jako asymetrický, neboť já nejsem schopna druhého pojmout a Druhý je pro mně vždy nepředvídatelný (str. 22). Zároveň se na straně 23 píše, že svoboda zůstává ve vztahu, „je udržována otevíráním se *sobě navzájem*, je udržována respektem k druhému člověku...“ (kurzíva H. F.), což předpokládá určitou míru reciprocity (podobně na straně 27, když se mluví o spravedlnosti, je citován Lévinas: „spravedlnost může být založena pouze tehdy, když se já mohu stát Druhým stejně jako ostatní“). Jak by autorka vysvětlila otázku asymetričnosti – reciprocity vztahu ke Druhému, respektive otázku, do jaké míry je setkání s Druhým setkáním s konkrétním člověkem?
- Je Lévinas ve svém pojetí vztahu k Druhému spojeném s otázkou diskurzu a jazyka ovlivněn nějakou určitou lingvistickou teorií (zmiňuje ji někde ve svém díle)?

Předložená práce splňuje požadavky kladené na bakalářskou práci, a proto ji doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení VÝBORNĚ.

Hana Fořtová, 26. 8. 2007